

Onderwerp: **Position paper over de effecten van
de coronacrisis op de energietransitie**

Door Dr. Ir. Martien Visser, Lector Energietransitie & Netwerken,
Hanzehogeschool Groningen

Geachte leden van de Vaste commissie EZK,

Dank voor uw uitnodiging een position paper in te dienen met mijn visie en ideeën over de effecten van de coronacrisis op de energietransitie en wat we zouden moeten doen.

Sinds 2012 ben ik lector Energietransitie & Netwerken aan de Hanzehogeschool Groningen. Daarnaast werk ik bij Gasunie als manager strategie en ik fungeer als Fellow bij het Clingendael International Energy Programme (CIEP). Ik schrijf deze position paper op persoonlijke titel.

Vooraf

De energietransitie vergt tientallen jaren. De coronacrisis is, laten we dat hopen, op een dergelijke termijn een rimpeling. Tussen nu en 2050 zullen nog wel meer verrassingen ons pad kruisen, aangenaam en minder aangenaam. Het is zaak ons daardoor niet teveel uit de transitiekoers te laten brengen en het oog op 2050 gericht te houden, inclusief de daartoe gemaakte afspraken in het Klimaatakkoord voor 2030.

Op welke wijze heeft corona invloed op de energietransitie?

Door de coronacrisis is de Nederlandse energievraag in vooral de transportsector gedaald. Bij elektriciteit en warmte/aardgas is dat hier minder het geval. Aangenomen dat ons activiteitenpatroon zich de komende zes maanden langzaam zal herstellen, schat ik thans in dat de Nederlandse CO₂-emissie als gevolg van de coronacrisis dit jaar met 10-12 Mton zou kunnen dalen. Dat is exclusief vliegverkeer want dat wordt, zoals u weet, in onze nationale doelstelling niet meegerekend.

In combinatie met de conversie van kolen naar gas in de elektriciteitssector (lage internationale gasprij) en de warme winter, brengt dit het -25% CO₂-doel ('Urgenda') voor 2020 plotseling binnen bereik. Tevens zal het percentage hernieuwbare energie door de Corona-ontwikkelingen dit jaar licht stijgen. De hernieuwbare energieproductie wordt namelijk niet of

nauwelijks geraakt door de coronacrisis, terwijl de finale energievraag daalt. Dat zal evenwel ruim onvoldoende zijn om de EU-target van 14% te halen.

Wij tasten nog in het duister over de termijn waarop de economie zich zal herstellen. We zijn daarbij ook zeer afhankelijk van ontwikkelingen binnen en buiten Europa. Wanneer de economie zich herstelt is het de vraag of we weer op de vroegere voet verder gaan, of onze gewoonten hebben aangepast. Denk aan meer thuiswerken, videobellen en daardoor minder reizen waardoor we structureel minder olie gaan gebruiken. Hoewel ik op dit vlak hoopvol ben, leert de ervaring dat we gemakkelijk terugvallen in oude gewoonten. Ik denk daarom dat het verstandig is ons vooralsnog niet rijk te rekenen en er van uit te gaan dat de coronacrisis op termijn slechts een beperkte impact zal hebben op ons energieverbruik. De transitieopgave blijft dan intact.

Ik verwacht niet dat veel lopende activiteiten/projecten vanwege de coronacrisis zullen worden gestopt. Wel kan er vertraging optreden. Denk aan het vergunningenproces, waar inspraak lastig te organiseren valt. Of aan ziekte of andere prioriteiten van sleutelmedewerkers of levering van materialen, bijvoorbeeld uit het buitenland. Voor toekomstige projecten kan dit anders zijn. Zeker als medewerking nodig is van burgers en bedrijven die financieel zwaar door de crisis worden getroffen en/of in grote onzekerheid zitten wat betreft hun toekomst.

Daarbij komt dat de coronacrisis een zware aanslag betekent op de overheidsfinanciën. Vroeg of laat zal die rekening bij burgers en bedrijven terecht komen. Daarbij komt de energietransitie die eveneens forse investeringen vergt. Het vergroot het belang deze transitie tegen de laagste maatschappelijke kosten uit te voeren. Daar is nog wel wat te winnen. Ik heb daartoe in mijn Position Paper over de SDE++ aan u enkele voorstellen gedaan.

Al met al verwacht ik op korte en middellange termijn geen belangrijke effecten op de investeringen in de energietransitie en de hernieuwbare energieproductie. Op de langere termijn kan er wel een effect zijn, maar dit is nog zeer onduidelijk.

Gevolgen Corona voor rendement van investeringen in duurzame technieken

De internationale energieprijzen (kolen, olie, gas, elektriciteit) zijn thans circa 50% lager dan in de prognoses in de Klimaat en Energie Verkenning (KEV) uit november 2019. De coronacrisis is daarvan trouwens zeker niet de enige oorzaak! Inmiddels lijkt mondiaal het 'ergste achter de rug' en de oliemarkt herstelt zich al enigszins. Nuttig te beseffen dat de ETS CO₂-prijs weinig is gedaald. Momenteel is die slechts 10% lager dan de KEV prognose. De markt houdt blijkbaar rekening met een standvastige EU-koers. Ik verwacht dat de mondiale energieprijzen na de coronacrisis weer 'normaal' zullen worden. Voor zover je in de energiewereld tenminste over 'normaal' kunt spreken.

Via het SDE-mechanisme worden veranderingen in de energieprijzen gecompenseerd: naarmate de gemiddelde energieprijs lager wordt stijgt de subsidie; en andersom. Voor de overheidsfinanciën betekent dit dat een groter beroep op SDE-subsidies wordt gedaan. Het geld daarvoor is reeds gereserveerd, maar kan nu niet aan andere zaken worden besteed. Dit SDE-mechanisme gaat niet op bij zeer lage energieprijzen en er zijn projecten die geen SDE-subsidie (meer) ontvangen. Het rendement van die projecten staat wel onder druk. Ze zijn evenwel al gebouwd, of de bouw is bijna gereed. Ze zullen blijven functioneren.

Voor nieuwe projecten geldt een andere afweging. Nieuwbouw kost, inclusief vergunningen en planning, al gauw 3-5 jaar en vervolgens gaat de installatie 15-25 jaar mee. Voor nieuwe projecten zijn dus niet de huidige (lage) energieprijzen bepalend, maar de energieprijzen in een lange periode na 2025. Het effect van de Coronacrisis op de energieprijzen is in die periode naar verwachting verdwenen.

Er zijn wel secundaire effecten. De onzekerheid die met de coronacrisis gepaard gaat maakt het voor partijen niet eenvoudig belangrijke lange-termijn beslissingen te nemen over grote investeringen en/of het aangaan van langlopende contracten. Ook zullen besluitnemers toch met een schuin oog kijken naar de huidige zeer lage energieprijzen. Voor bedrijven en burgers kan dit reden zijn even af te wachten wat de toekomst brengt.

De inschrijvingen voor de SDE++ dit najaar vormen een belangrijke graadmeter. Het lijkt me gewenst in elk geval de voorwaarden voor deelname aan de SDE++ dit najaar niet strenger maken dan strikt noodzakelijk, opdat zoveel mogelijk partijen besluiten mee te doen.

Al met al verwacht ik vanwege de Coronacrisis geen significante effecten op de rentabiliteit van nieuwe investeringen in duurzame technieken. Er kunnen wel secundaire effecten zijn waardoor de optie 'even wachten' aantrekkelijk wordt. Gevolg is uitstel. Het succes van de SDE++ dit najaar is een belangrijke graadmeter.

Welke gevolgen hebben coronamaatregelen op werk en inkomen

Ondanks steun van de overheid verliezen veel mensen hun baan of dreigen die te verliezen. Dat gaat gepaard met inkomensachteruitgang, gebrek aan geld, risico op ontslag en onzekerheid over de toekomst. Bovendien wordt verwacht dat de belastingen op termijn gaan stijgen. Dit geldt ook voor veel kleine en grote bedrijven.

Ook banken zien de toegenomen risico's en kunnen daardoor minder gemakkelijk geld uitlenen, ondanks de overvloedige beschikbaarheid van goedkoop geld. Regelgeving dwingt hen daartoe.

Kortom: voor veel consumenten en bedrijven is het moeilijker geworden zich vast te leggen op zaken die pas op langere termijn spelen. Bovendien moeten ze beter op de kosten letten.

Hoe beoordeelt u de inzet van klimaatmaatregelen tijdens en na de corona-crisis?

Ten principale moeten we het oog gericht houden op 2050 en ons niet door een 'incident', hoe dramatisch ook, uit koers laten drijven. Dat neemt niet weg dat er beperkte bijsturing kan plaats vinden.

In tijden van een stijgende werkloosheid denken we dan al snel aan projecten die mensen aan het werk houden. Ik denk daarbij in het bijzonder aan energiebesparing in bestaande gebouwen en installaties omdat dergelijke besparingsprojecten weinig aanlooptijd nodig hebben, enkele maanden. Terwijl nieuwbouwprojecten al snel een ontwikkeltijd hebben van 3-5 jaar, voordat de (arbeidsintensieve) bouwfase aanvangt. En wanneer daarvoor energienetwerken grondig moeten worden aangepast soms nog veel langer. Over hoe de

wereld er over 3-5 jaar uit ziet tasten we echter nu nog in het duister. Nog maar enkele maanden geleden was er een tekort aan vakkrachten. Meer is niet altijd beter. We moeten komende jaren ook extra woningen bouwen, onze scholen van personeel voorzien en de gezondheidszorg op orde houden. Om maar een paar voorbeelden te noemen.

Investerings in energiebesparing verdienen zich bovendien vaak snel terug. Kosteneffectief dus. Anno 2020 is het ongelooflijk dat er nog (huur)woningen zijn met enkel glas.

Daarnaast zouden we bedrijven kunnen stimuleren in onderzoek en ontwikkeling van nieuwe en verbeterde diensten en producten ten bate van de energietransitie. Veel bedrijven hebben de ideeën op de plank liggen, maar hadden nooit tijd, geld en mensen die goed uit te werken. Wellicht dat daartoe de WBSO regeling tijdelijk kan worden uitgebreid. Daarbij graag speciale aandacht voor de maakindustrie in Nederland. Een belangrijke les van deze crisis is dat we dat we daar in Nederland zuinig op moeten zijn.

Ten derde zou in het bijzonder de overheid in deze onzekere tijd de lange termijn in de gaten moeten houden. Voor veel bedrijven en burgers is dat nu moeilijker. Echter, na 2030 moet de eindsprint worden ingezet richting 2050 en daar moeten we ons de komende jaren voor klaar maken. Veel technieken hiervoor zijn nog nauwelijks marktrijp en/of moeten via pilotprojecten een leercurve door om de kosten omlaag te brengen. Dat moet komende jaren gebeuren en vereist naast de SDE++ aanvullend instrumentarium. Ook moet nog veel regelgeving worden aangepast en ontwikkeld.

Wat adviseert u aan het kabinet en de Tweede Kamer omtrent dit onderwerp?

Houd het roer recht richting 2050. We hebben het Klimaatakkoord met heldere afspraken over de energietransitie tot 2030 en onze voorbereiding op de periode daarna.

Door de coronacrisis kunnen bestaande activiteiten en projecten vertraging oplopen. Veelal zijn die afhankelijk van subsidies met bijbehorende deadlines voor realisatie. Ga daar als overheid soepel mee om.

Op korte termijn kunnen extra activiteiten worden ontplooid voor energiebesparing bij bestaande gebouwen en installaties. Dat type werk vergt korte voorbereiding, is veelal arbeidsintensief en levert direct CO₂-winst op.

Daarnaast zou aan instellingen en bedrijven verruimde mogelijkheden geboden kunnen worden om personeel tijdelijk in te zetten voor onderzoek en ontwikkeling van producten die bijdragen aan de energietransitie of anderszins. Graag speciale aandacht voor onze maakbedrijven.

Op de middellange termijn is er een portfolio aan toegewezen SDE projecten, inclusief de projecten uit deze voorjaar (SDE+) en najaar (SDE++). Het verdient aanbeveling na de SDE++ ronde, wanneer ook meer bekend is over de middellange termijn gevolgen van de Coronacrisis, te bezien of intensivering nodig en gewenst is om de doelen uit het Klimaatakkoord te halen.

Gegeven de verslechterde financiële positie van de overheid en samenleving door de crisis dient nog zwaarder gestuurd te worden op lage maatschappelijke kosten in het kader van de energietransitie. Daar is nog veel te winnen.

En tot slot: laten we in deze onzekere tijden de lange termijn niet verwaarlozen en ons goed (blijven) voorbereiden op de transitie in de periode na 2030. Dit vergt onderzoek, ontwikkeling, pilotprojecten en tijdige ontwikkeling en aanpassing van infrastructuur en regelgeving.